

OVERZICHT VAN DE SITUATIE IN ANDERE EUROPESE LANDEN EN WERELDWIJD

Jan van Criekinge

Overzicht van de situatie in andere Europese landen en wereldwijd

In België mag dan met het einde van de militaire dienstplicht in 1994 (officieel 'opschorting') ook een einde zijn gekomen aan het statuut van gewetensbezwaarde, zoals dat sinds 1964 had bestaan, en de daaraan verbonden vormen van burgerdienst, in vele landen in de wereld is ook vandaag nog legerdienstweigeren een belangrijk thema.

Met het einde van de Koude Oorlog werden in de meeste West-Europese landen en NAVO-lidstaten de legers 'hervormd': van massale dienstplichtigen legers naar kleinere legers die nog uitsluitend uit beroepsmilitairen zouden bestaan. België was in 1992 een voortrekker in het afschaffen van de legerdienst, Duitsland sloot voorlopig de rij op 1 juli 2011.

In de EU (28 lidstaten) blijven nu nog zes lidstaten over met verplichte legerdienst: Cyprus, Denemarken, Estland, Finland, Oostenrijk (in een referendum in 2013 verwierp 60 procent de afschaffing van de dienstplicht) en Griekenland.

Problemen met dienstweigeraars doen zich nog geregeld voor in Finland, Griekenland en Cyprus. In die landen zitten af en toe nog mensen gevangenisstraffen uit wegens het weigeren van legerdienst en/of de vervangende burgerdienst die als 'bestraffend' wordt beschouwd, ondanks het bestaan van wetgeving terzake en de bepalingen van het Europees Mensenrechtenverdrag.

In de rest van de wereld is dienstweigeren (in de landen waar nog een verplichte legerdienst bestaat) vaak een riskant actiemiddel van activisten die zich duidelijk willen afzetten tegen de militarisering van hun land en hun samenleving. Ook vrouwen, hoewel meestal niet dienstplichtig (Israël is een uitzondering), zijn daarbij opvallend actief.

Turkije, Israël, Egypte, Eritrea, Colombia en Zuid-Korea zijn momenteel de landen waar het fenomeen van dienstweigeren het meest speelt en actieve groepen zich hiervoor inzetten. In deze landen wordt dienstweigeren op grond van gewetensbezwaren niet erkend en leiden processen tegen dienstweigeraars vaak tot lange en herhaalde gevangenisstraffen. Internationale solidariteitsgroepen ondersteunen de activisten.

Op Europees niveau is er EBCO, internationaal werkt de War Resisters' International (WRI) met het programma 'The Right to Refuse to Kill' en organiseren lokale groepen de jaarlijkse solidariteitsdag met gewetensbezwaarden wereldwijd op 15 mei.

Een bekend voorbeeld van een internationaal ondersteunde solidariteitscampagne was die voor de dienstweigeraars in Zuid-Afrika onder de apartheid. Toen in de twee helft van de jaren tachtig het Zuid-Afrikaanse leger (alleen blanke mannen moesten dienstplicht vervullen) grootschalige oorlogsoperaties uitvoerde in Angola en Namibië, weigerden steeds meer dienstplichtigen vanwege gewetensbezwaren legerdienst. Die illegale acties werden ondersteund door de End Conscription Campaign (ECC) die op die manier een belangrijke

bijdrage heeft geleverd in de geweldloze strijd tegen de apartheid en de overgang naar een democratische samenleving, nu precies twintig jaar geleden.

Het Zuid-Afrikaanse voorbeeld heeft bijvoorbeeld begin van de jaren negentig activisten geïnspireerd om in Turkije een geweldloze strijd te voeren tegen de dominante rol van het Turkse leger in de samenleving (een echte staat in de staat, ook op economisch vlak, die drie keer in 1960, 1971 en 1980 een staatsgreep pleegde, en in 1997 de verkozen regering opzij schoof in wat een 'moderne staatsgreep' wordt genoemd).

Activisten, mannen én vrouwen, verklaarden zich openlijk 'dienstweigeraar' op druk bijgewoonde manifestaties en persconferenties. Velen moesten hun activisme bekopen met maandenlange opsluiting in gevangenissen, waar ze niet zelden terechtwamen bij veroordeelde misdadigers.

De zaak van Osman Murat Ülke (1996) kreeg internationaal veel weerklank en leidde zelfs tot een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (ECHR), een instelling van de Raad van Europa in Straatsburg, waarbij in januari 2006 de Turkse staat werd veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding en verplicht werd zijn wetgeving aan te passen. Dat is nog altijd maar zeer gedeeltelijk gebeurd.

Ondanks vele problemen en intimidaties is de Turkse beweging van dienstweigeraars vandaag actiever dan ooit, vooral dan in de grote steden Izmir, Istanbul en Ankara. Zij speelde bijvoorbeeld een rol in het vreedzame protest rond het Gezi Park in Istanbul in juni vorig jaar, maar biedt ook vorming aan jongeren, feministische vrouwengroepen en holebi-activisten.

Een ander land dat de laatste tijd in de kijker staat, is Egypte. Met de staatsgreep van het leger tegen de verkozen president Mohamed Morsi in juli 2013, is de almacht van het Egyptische leger weer duidelijker naar voren gekomen.

Al in april 2009, lang voor er van een Arabische Lente sprake was, richtten enkele activisten in Caïro de 'No to Compulsory Military Service Movement' (<http://www.nomilservice.com>) op, een groep die actie voert tegen de legerdienst in het bijzonder en de militarisering van de Egyptische samenleving in het algemeen.

In oktober 2010 heeft Maikel Sanad, het bekendste gezicht van de groep, voor het eerst in de Egyptische geschiedenis, zichzelf openlijk dienstweigeraar op gewetensgronden genoemd. Niet lang daarna begon de repressie. Toen hij op zijn blog de wreedheden van de veiligheidsdiensten tegen de activisten van het Tahrirplein in januari 2011 openbaar maakte, verdween hij zelf voor lange tijd in de gevangenis. In januari 2012 kwam hij vrij door een algemene amnestiemaatregel.

De beweging is compleet illegaal in Egypte en moet ondergronds werken met de steun van buitenlandse solidariteitsgroepen. De te verwachte overwinning van legergeneraal al-Sisi bij de komende presidentsverkiezingen doet weinig goeds verwachten voor de dienstweigerbeweging.

Ten slotte nog een paar woorden over het bij ons vrij onbekende kleine Afrikaans land Eritrea, gelegen aan de Rode Zee en sinds 1993 na een lange gewapende strijd onafhankelijk geworden van grote broer Ethiopië.

Vooral sinds 2000 is het land zo stilaan één grote militaire gevangenis geworden: meningsvrijheid is onbestaande, de persvrijheid afgeschaft. Er geldt een 'nationale dienstplicht' voor mannen en vrouwen, alleen mannen moeten die dienst in het leger vervullen. Wie hieraan probeert te ontsnappen, gaat voor jaren naar een strafkamp in de woestijn, velen overleven het harde regime er niet.

Het is dan ook geen toeval dat er onder de toenemende stromen migranten uit de Hoorn van Afrika steeds meer Eritreërs zijn. Met name in Duitsland en Zweden zijn er in de Eritrese

diaspora bewegingen opgericht om aandacht te vragen voor het lot van dienstweigeraars uit Eritrea.

Jan Van Criekeing